

Соболь Є. Ю.

кандидат юридичних наук, доцент
(Класичний приватний університет)

УДК 342.5 : 351.9

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРОЗОРОСТІ СУДОВОГО ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ ОРГАНІВ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ

Проаналізовано сутність та значення прозорості судового оскарження рішень органів соціального захисту в Україні; розмежовано правові категорії «гласність», «відкритість», «прозорість» діяльності органів державної влади, а також визначено їх основні ознаки.

Ключові слова: адміністративне судочинство, органи державної влади, органи соціального захисту, судові оскарження.

Постановка проблеми. Після проголошення в Україні державної незалежності поступові демократичні перетворення зумовили необхідність перебудови всієї системи публічного управління відповідно до міжнародних стандартів. У зв'язку з цим набуло актуальності створення дієвого правозахисного механізму, який повинен забезпечувати захист особи від неправомірної діяльності органів державної влади, їх посадових і службових осіб. Саме тому потреба дієвого контролю за діями суб'єктів владних повноважень цілком логічно переросла в ідею створення системи незалежних адміністративних судів, які є невід'ємним атрибутом сучасної демократичної правової держави та однією з гарантій дотримання законності у сфері публічного управління. Водночас сьогодні забезпечення прозорості судового оскарження рішень органів соціального захисту створить належні умови для суспільного контролю за поновленням порушених прав і свобод малозахисених верств населення у публічно-правовій сфері.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питання адміністративного судочинства детально висвітлювалися у працях В.Б. Авер'янова, Д.М. Бахраха, Ю.П. Битяка, Ю.В. Георгієвського, І.П. Голосніченка, Є.В. Додіна, Ю.В. Іщенко, В.М. Кампо, В.К. Колпакова, Р.А. Калюжного, А.Т. Комзюка, О.В. Кузьменко, Р.О. Куйбіди, В.І. Олефіра, В.К. Шкарупи та ін.

Метою статті є з'ясування сутності та значення прозорості судового оскарження рішень органів соціального захисту в Україні.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 55 Конституції України [1] та ст. 7 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» [2], права і свободи людини та громадянина захищаються судом, а тому кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Адміністративне судочинство є способом реалізації цього конституційного права громадян на оскарження неправомірних дій та рішень органів державної влади.

Серед вітчизняних науковців існує велика кількість поглядів на поняття адміністративного судочинства, переважна більшість з яких визначають останнє як порядок застосування норм матеріального публічного права адміністративними судами під час розгляду й ухвалення рішень у публічно-правових спорах. Найлаконічніше висловив свою позицію Д.М. Бахрах, що правосуддям в адміністративних справах є розгляд судами скарг громадян на акти посадових осіб та органів публічної виконавчої влади [3, с. 81–82].

У свою чергу, ширше трактування запропонував В.Б. Авер'янов, що в цілому під адміністративним судочинством слід розуміти діяльність адміністративних судів щодо розгляду та вирішення публічно-правових спорів, які виникають з приводу визнання правомірності рішень, дій або бездіяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інших суб'єктів владних повноважень та їхніх посадових осіб, згідно з правилами адміністративного судочинства [4, с. 21–23].

На нашу думку, не доцільно заглиблюватися в наукову полеміку щодо вказаного питання, обмежившись лише законодавчою дефініцією, що за вданням адміністративного судочинства є вирішення справ адміністративної юрисдикції, під якими розуміють переданий на вирішення адміністративного суду публічно-правовий спір, у якому хоча б однією із сторін є орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа або інший суб'єкт, який здійснює владні управлінські функції на основі законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень [5].

Наразі зауважимо, що у вітчизняній науці та юридичній літературі використовуються суміжні споріднені поняття: гласність, відкритість та прозорість. Без теоретико-правового роз'яснення така ситуація не дозволяє у повній мірі зрозуміти зміст зазначених категорій, що спричиняє ускладнення у правозастосовній діяльності, зокрема щодо судового оскарження рішень органів соціального захисту.

У першу чергу звернемося до поняття «гласність», яке характеризується як доступний для широкої громадськості; відкритий, публічний, привселюдний [6, с. 184].

Гласність, як одна із основних засад судочинства, набуває особливого значення в діяльності органів судової влади та закріплена в ст. 129 Конституції України. В.В. Король, О.О. Овсяннікова та інші визначають, що гласність судочинства полягає у відкритості судочинства, наданні всім громадянам права безпосередньо знайомитися з його ходом, тобто отримувати інформацію, що пов'язана з реалізацією правових норм у цій сфері [7; 8]. Отже, це поняття розкривається через посилання на відкритість діяльності суду та пов'язується з тим, що вона відбувається у присутності інших осіб, які не є учасниками судового розгляду і не втручаються в його здійснення.

Подібне розуміння гласності наведено в наукових працях, присвячених аналізу особливостей діяльності також інших органів державної влади. Наприклад, В.І. Малюга зауважує, що органи прокуратури мають діяти відкрито, а основною формою реалізації цього принципу є висвітлення через засо-

би масової інформації найбільш актуальних проблем прокурорської діяльності [9, с. 16]. У свою чергу, І.М. Жаровська підкреслює, що практична реалізація гласності у діяльності органів державної влади передбачає активну участь громадськості в управлінні державними справами [10, с. 10].

Аналізуючи питання фінансового контролю в Україні, Л.А. Савченко зауважує, що у чинному законодавстві та юридичній літературі ототожуються два різні поняття «гласність» і «публічність», які слід розмежувати, де під «гласністю» пропонується розуміти обов'язковість проходження фінансових документів, висновків про діяльність відповідних контрольних органів через представницькі органи, а «публічність» – це доведення результатів діяльності органів фінансового контролю до відома громадськості [11, с. 9].

Маємо підтримати думку В.О. Серьогіна, який зазначає, що з точки зору конституційного права гласність одночасно виступає як принцип у трьох аспектах: організація та діяльність органів публічної влади, взаємовідносин між державою і громадянським суспільством. За своїм змістом вона, на його думку, полягає у визнанні необхідності й вимозі обов'язкового дотримання безперешкодного руху інформаційних потоків про явища і процеси політико-правової сфери [12, с. 10] в напрямку, наприклад, від місцевої державної адміністрації до особи.

З вищевикладеного можна зробити висновок, що гласність є умовою залучення представників суспільства до здійснення публічно-правових функцій держави, а реалізація цього принципу передбачає можливість сторонніх осіб бути присутніми й ознайомлюватися із діяльністю органів державної влади та її результатами. Окрім того, гласність має такі ознаки:

- відображає демократичний характер діяльності органів державної влади;
- вказує на ступінь відкритості та доступності органів державної влади для суспільства.

Наступним поняттям є «відкритість», яке розтлумачується як доступний для всіх бажаючих; неприхований, нетаємний, явний [6, с. 131]. На нашу думку, відкритість, на відміну від гласності, в більшому ступені зумовлює необхідність вчинення дій для того, щоб всі зацікавлені особи отримали належну інформацію про діяльність органів публічної влади.

З цього приводу погодимося із С.Я. Вавженчуком, який вказує, що принцип відкритості означає як відкритість доступу на службу в органах виконавчої влади, так і можливість громадян отримувати інформацію про інститути виконавчої влади [13, с. 15]. Водночас, на думку Т.І. Пахомова, посилення відкритості системи державної служби пов'язується із вирішенням завдання щодо впровадження комплексу внутрішніх та зовнішніх комунікацій [14, с. 18]. О.В. Поляк у своєму дослідженні механізму надання управлінських послуг органами влади зазначає, що задоволення потреб користувачів цих послуг оцінюється, зокрема, за критерієм відкритості, під яким вона розуміє обґрунтованість інформації про плату за послуги, інформативність про вироблення послуг [15, с. 12].

Таким чином, органи державної влади повинні вчиняти активні дії

щодо надання відкритої публічної інформації, а також не обмежувати громадянам доступ до результатів своєї управлінської діяльності. З цього приводу слушно зауважує Б.В. Мелех, що захисту прав людини сприяє створення відкритої та підзвітної суспільству системи влади, дотримання засад верховенства права [16, с. 6]. У свою чергу, Н.В. Гудима доповнює, що принцип відкритості – це правила діяльності органів публічної влади, що полягають в обов'язку цих органів забезпечити можливість вільного доступу громадян до здійснення управління державними справами як шляхом безпосереднього волевиявлення, роботи на посадах державних службовців, так і опосередковано – шляхом вибору конкретних кандидатур, які будуть представляти інтереси громадян у парламенті та в органах місцевого самоврядування [17, с. 6].

Принцип прозорості характеризується як доступний для сприймання, зрозумілий, ясний, явний, неприхований [6, с. 970]. Тобто це створення для особи можливості належним чином усвідомити, як щось відбувається, доступно сприйняти певну діяльність, яка в результаті стане їй зрозумілою. Отже, прозорість як властивість повинна забезпечувати ясність, зрозумілість якого-небудь явища, процесу тощо.

Подібні висновки знаходять своє підтвердження в юридичній літературі. Наприклад, І.М. Жаровська звертає увагу, що прозорість парламентських процедур – це система засадничих положень, які забезпечують публічність роботи парламенту, його інституцій, прийнятих ними рішень з точки зору їх доступності для суспільства [10, с. 9]. О.О. Овсяннікова поняття «прозорість» судової влади пов'язує із прозорою процедурою відбору кандидатів на посаду судді, прозорістю й відкритістю в діяльності кваліфікаційних комісій суддів, спрощенням механізму доступу громадськості до інформації про діяльність судової влади [7, с. 11].

Висновки. Проведений аналіз законодавчих положень та наукових досліджень щодо досліджуваного питання дозволив зробити висновок, що прозорість судового оскарження рішень органів соціального захисту в Україні можна охарактеризувати як легітимну можливість ознайомлення у доступний спосіб із механізмом захисту засобами адміністративного судочинства прав, свобод і законних інтересів малозабезпечених прошарків населення (інваліди, багатодітні сім'ї, сироти й т.п.).

Водночас значення прозорості судового оскарження рішень органів соціального захисту в Україні полягає в такому:

- реалізація конституційних положень щодо народу як єдиного джерела влади;
- створення належних умов для функціонування адміністративних судів у межах міжнародних демократичних стандартів;
- громадський контроль за процедурою судового оскарження рішень органів соціального захисту в Україні;
- сприяння поновленню порушених прав і свобод малозабезпечених прошарків населення;
- задоволення потреб членів соціуму в отриманні відкритої інформації про здійснення адміністративного судочинства.

Бібліографічні посилання

1. Конституції України // ВВР України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 07.07.2010 № 2453-VI : станом на 09.06.2013 // ВВР України. — 2010. — № 41-42, № 43, № 44-45. — Ст. 529.
3. Бахрах Д.Н. Административное право России / Д.Н. Бахрах. — М., 2002.
4. Адміністративне право України / Авер'янов В.Б., Андрійко О.Ф., Битяк Ю.П. та ін. — К., 2007.
5. Кодекс адміністративного судочинства України : станом на 09.06.2013 // ВВР України. — 1996. — № 35-36, № 37. — Ст. 446.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. — К. ; Ірпінь, 2002.
7. Овсяннікова О.О. Транспарентність судової влади : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / О.О. Овсяннікова. — Х., 2009.
8. Король В.В. Засада гласності та її обмеження в кримінальному судочинстві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / В.В. Король. — К., 2002.
9. Малюга В.І. Принципи організації та діяльності прокуратури України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / В.І. Малюга. — К., 2002.
10. Жаровська І.М. Доступність права: теоретико-правові проблеми : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / І.М. Жаровська. — Х., 2006.
11. Савченко Л.А. Правові проблеми фінансового контролю в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Л.А. Савченко. — Х., 2002.
12. Серьогін В.О. Конституційний принцип гласності у діяльності органів державної влади України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / В.О. Серьогін. — Х., 1999.
13. Вавженчук С.Я. Конституційні основи розвитку виконавчої влади в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / С.Я. Вавженчук. — Х., 2008.
14. Пахомова Т.І. Механізми функціонування системи державної служби в період суспільних реформ : автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.03 / Т.І. Пахомова. — К., 2007.
15. Поляк О.В. Механізми надання управлінських послуг органами влади : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / О.В. Поляк. — Л., 2006.
16. Мелех Б.В. Державна політика співробітництва України з Радою Європи в галузі захисту прав людини (2000–2005 рр.) : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 / Б.В. Мелех. — Л., 2009.
17. Гудима Н.В. Принципи відкритості та прозорості в діяльності органів державного управління України : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 / Н.В. Гудима. — К., 2008.

Соболь Е. Ю. Сущность и значение прозрачности судебного обжалования решений органов социальной защиты в Украине. Проанализирована сущность и значение прозрачности судебного обжалования решений органов социальной защиты в Украине; размежованы правовые категории «гласность», «открытость», «прозрачность» деятельности органов государственной власти, а также определены их основные признаки.

Ключевые слова: административное судопроизводство, органы государственной власти, органы социальной защиты, судебное обжалование.

Sobol Ye. Yu. Essence and meaning of transparency of judicial appeal of decisions of social security agencies in Ukraine. In the article essence and value of transparency of judicial appeal of decisions of organs of social security are analyzed in Ukraine; legal categories are delimited «publicity», «openness», «transparency» of activity of public authorities, and also certainly them basic signs.

The transparency of judicial appeal of decisions of social security agencies in Ukraine is defined as a legitimate opportunity to review in an affordable way with the defense mechanism of administrative justice rights, freedoms and legitimate interests of disadvantaged population groups (disabled, large families, orphans etc.).

The meaning of judicial appeal of decisions of social security agencies in Ukraine is as

follows: implementation of the constitutional provisions on the people as the sole source of power; creation of appropriate conditions for the functioning of administrative courts within the international democratic standards; public control over the procedure of judicial appeals of decisions of social security agencies in Ukraine; facilitate the restoration of violated rights and freedoms of the poor segments of the population; meet the needs of members of society to obtain public information on the implementation of administrative proceedings.

Keywords: *administrative proceeding, public authorities, social security agencies, judicial appeal.*

Надійшла до редакції 18.06.2013

Чистяков П. М.

кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 342.95 : 351.7

ВІД МІЛІЦІ ДО ПОЛІЦІЇ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПІДХІД УПРАВЛІННЯ ВНУТРІШНІМИ СПРАВАМИ

Запропоновано авторський погляд на проблему реформування органів внутрішніх справ в аспекті сучасного розуміння концептуальних перетворень органів державної влади.

Ключові слова: *органи внутрішніх справ, державне управління, права людини, міліція, поліція.*

Постановка проблеми. Шлях України на побудову нової держави європейського зразку повинен розпочатись з комплексного реформування системи органів державної влади.

Стартові демократичні перетворення, що відбуваються в Україні останнім часом, а також її прагнення приєднатися до європейської спільноти та досягти відповідних стандартів зумовлюють необхідність перегляду підходів до організації і діяльності органів внутрішніх справ в аспекті побудови громадянського суспільства та з урахуванням нових завдань, що постають перед органами державного управління на сучасному етапі державотворення.

Головну оцінку змінам, добру чи навпаки, поставлять громадяни та громадянське суспільство в цілому. Слід пам'ятати, що найголовніший чинник визначення ефективності нових перетворень – це довіра та повага населення. Так, за даними інституту соціології НАН України в рамках участі у міжнародному порівняльному проекті "Європейське соціальне дослідження", довіра українців до міліції склала 2,5 бала з 10 можливих (даний показник є найгіршим серед країн Європи) [1].

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Загальні проблеми реформування та діяльності системи органів внутрішніх справ України тісно пов'язані з проблемами становлення наукового напрямку адміністративно-правового реформування, дослідниками